

УДК: 172.16:37.013.73

Світлана Ганаба

МЕТОДОЛОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ДОСВІДУ ТРАНСГУМАНІТАРНОСТІ В ДИДАКТИЧНО-ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена розгляду методологічного потенціалу концепту трансгуманітарності, який передбачає розгляд не лише феномена людини в реаліях сьогодення, але й середовища, створеного людиною, особливостей її діяльності та існування. Наголошується на евристичному потенціалі досвіду трансгуманітарності в осмисленні характеру та спрямованості трансформацій, що відбуваються в освітній сфері. Акцентується увага на необхідності зміни гуманітарної парадигми на трансгуманітарну в дидактично-освітній діяльності.

Ключові слова: трансгуманітарність, людина, освіта, дидактика, гуманітаризм.

Ganaba S. Methodological possibilities of the experience of transhumanitarish in the didactic-educational activity

This article is dedicated to the analysis of methodological potential of the concept of transhumanitarish, which foresees the analysis not only the phenomena of a human in the realities of our time, but also the environment, which was created by a human, peculiarities of its activity and existence. Transhumanitarish foresees the changes in scientific perception, it reflects all cultural practices, connected with the human world, where the inner potential of personal "I" is realized. Concept of transhumanitarish comes from central understanding of a person, her position in the world and personal nature. It orients educational process to the necessity of searching and creation by a person the social requirements in all identical and cultural forms.

Attention is accented to the circumstances that formation and development of transhumanitarish as a new humanitarian direction is prepared by scientific-technological and cultural development of mankind. It is stressed on the problem of the evristic potential of the experience, transhumanitarism in the comprehension of the character and the direction of transformations, which take place in the educational sphere. Attention is paid to the necessity of changing the humanistic paradigm for the transhumanistic in the didactic-educational activity.

The article proves the need and nature of innovational development of education in the modern society. Innovational part of transhumanitarish orients the didactic-educational process to the maximal development of creative qualities to the formation of great motivation of self-development of individuum. Educational activity is more concentrated on the development of capability to education. It is emphasized that the accentualization on free development of the personality, creative self-realization is one of the educational bearings of informational epoch. Organization of educational process, educational institutions and technologies are directed to the disclosing of inner world of a person who happens to be "in the movement" (self-changing and self-formation). It is emphasized that the accentualization on free development of the personality, creative self-realization is one of the educational bearings of informational epoch. Stressed, that the dialogue in education is the desire to attract people to active learning of the world.

Key words: transhumanitarism, a human, education, didactic, humanitarism.

Ганаба С. Методологические возможности опыта трансгуманитарности в дидактично-образовательной деятельности

Статья посвящена рассмотрению методологического потенциала концепта трансгуманитарности, который предусматривает рассмотрение не только феномена человека в реалиях современности, но и среды созданной человеком, особенностей его деятельности и существования. Подчеркивается эвристический потенциал опыта трансгуманитарности в осмыслении характера трансформаций, которые происходят в сфере образования. Акцентируется внимание на необходимости смены гуманитарной парадигмы на трансгуманитарную в дидактично-образовательной деятельности.

Ключевые слова: трансгуманитарность, человек, образование, дидактика, гуманитаризм.

Реалії сучасності означені стрімким розвитком та конвергенцією NBICS (нано-біо-інфо-комп'ютерно-мережеві технології). Вони свідчать про небувалі зміни, що з'явилися у всіх сферах життя людини – економічній, культурній, політичній, соціальній тощо та торкнулися і самої людини – її способу життя, цінностей, світоглядних орієнтирів, тілесності. Так, досягнення у сфері генної інженерії, ДНК-комп'ютерних, біоінформаційних, комп'ютерно-мережевих, інформаційно-медійних та інших технологій дозволяють розв'язати низку вічних та нагальних проблем людства щодо життя, безпеки, здоров'я тощо. Винайдення ліків від захворювань, що зумовлені генними патологіями, боротьба із процесами старіння, створення біофабрик з виготовлення препаратів – замінників речовин, які виробляє орга-

нізм, удосконалення людського геному тощо, з одного боку, полегшать та зроблять безпечним життя людини, а з іншого, зумовлять зміни у напрямку до подальшої еволюції її як виду. Така людина, на думку М. Шевченка, "перебуває в процесі становлення, але вже на цей момент, крім власне теоретичних, чи то культурних абрисів, має ще й суто технічний вимір, який включає такі сфери, як геномні технології, нанотехнології, робототехніку, нейробіологію, штучний інтелект, які поряд з вдосконаленням людської природи, можуть докорінно її змінити" [7, с. 143]. Її образ та характеристики мають доволі принадливі риси. Зокрема, вона володіє набагато досконалішою пам'яттю, аніж звичайна, її фізична та розумові можливості перевершують можливості будь-якої не модифікованої людини, вона володіє тілом, сповненим молодості та енергії, яке не підвладне хворобам та старості тощо. Модифікація людського тіла та свідомості за допомогою нейропротезів, нейрочіпів та навіть пігулок від старіння чи покращення настрою робить людське *Я* штучним, ефемерним, мінливим. Воно втрачає усталені межі власної ідентичності та під дією зовнішніх чинників і впливів повсякчас набуває нових характеристик та очікуваних зовні результатів. "Новий світ антропологічних навантажень формує антропологічні ландшафти особистості", – зауважує В. Буданов [1, с. 59].

У просторі сучасності складається нова ідентичність людини як "можливості бути" (С. К'єркегор). Вона детермінована лише собою, є можливою, фактично відкритою світу та розглядається як проект (Ж.-П. Сартр), як зусилля бути собою. Така людина розуміється як нова антропологічна реальність, яка нівелюючи соціальні норми та правила, звільняючись від релігійних, сімейних, національних цінностей, які визначали життя суспільства у попередні епохи, перетворюються у творця власної сутності. Її існування в сучасному світі – це не насолода від створеної власної ідентичності, не замикання на самій собі, а усвідомлене утвердження власної сутності через безперервне творення нових ідентичностей, постійне приміряння нових образів, вміння їх позбуватися та обирати залежно від зміни ситуації чи контексту буття. Сучасна людина все частіше виходить з-під контролю будь-яких дискурсів, не вкладається у межі жорстких, чітко визначених смислових схем, тобто постає як "одичиність, що кочує" (Ж. Дельоз). Вона повсякчас перебуває на межі власних образів, вибудовує траєкторію власного розвитку згідно з реаліями часу. Така людина, як зазначає В. Лук'янець, "не є ані біблійним "рабом Бога", ані суб'єктом новочасної метафізики. Вона не вважає себе "вершиною еволюції", "фіналом Історії", "володарем Всесвіту". Свій теперішній еволюційний стан вона розуміє як початок нового витка еволюції, у ході якої вона, створюючи все потужніші надтехнології, поступально перетворює себе в носія надлюдських якостей, здібностей, намагань" [4, с. 5]. Вона не мислиться як ілюзорний, абстрактний ідеал чи візир епохи, під які підлаштовувалися реалії її буття, а як ефект своєї присутності у світі, як інспірована її участю дійсність.

Проте технічні та наукові новації постають у житті людини у вигляді дволикого Януса, який однією рукою пропонує їй низку надлюдських здібностей, можливостей, відчуттів, а іншою спричиняє нищення звичного "ґрунту" її існування, створює напруженість у стосунках з природою, соціумом та з самою собою, поширює моральну нестабільність, ціннісний нігілізм тощо. Людина, яка звикла до усталеності та порядку, відчуває кризу самоідентифікації. Вона втрачає ті звичні символічні орієнтири та горизонти всезагального, які тримали її у бутті, та опиняється у стані ліміальності, культурної паузи, ситуації переходу, коли звичне та стабільне вже зникло, а нове ще не ствердилося. "Те, що століттями складало світ людини, тріщить по швах. Людина ніби розчиняється у тому, що має бути лише засобом її буття. Вона втрачає сенс свого життя, все те, що надає їй цінність та гідність", – пише Т. Сидоріна [5, с. 110]. Кризові явища суспільного і певною мірою природного життя, набувають нової природи – антропологічної, корені якої містяться в процесах, що творяться людиною та відбуваються з нею самою. Принади науково-технічного прогресу приховують у собі реальні небезпеки реалізації песимістичних сценаріїв розвитку майбутнього людства. Модифікація людської тілесності зумовлює вірогідність змін не лише у гуманістичних і аксіологічних орієнтирах людства, а й передбачає зникнення людяності й гуманності як таких. "Страх перед тим, що кінець кінцем біотехнологія принесе нам втрату нашої людської суті – тобто важливої якості, на якій тримається наше відчуття того, хто ми такі та куди йдемо, які б не відбувалися зміни з людиною за всю її історію", – наголошує Ф. Фукуяма [8, с. 147]. Людство вперше опинилося у межовій ситуації, зоні біфуркації, вихід з якої можливий за умови збереження унікальності та самотності людини як індивіда, міри "людського в людині". Факт відставання духовно-моральної компоненти стратегії розвитку людства від його науково-технічної складової стає поштовхом до пошуку та створення проектів власного виживання на основі нових культурних парадигм, реалізації їх у соціально-культурних сферах життя, зокрема в освіті.

Освіта як культуротворча складова життя суспільства та людини не лише транслює досвід минулого, але й окреслює орієнтири майбутнього, готуючи людину до життя в суспільстві знань, де визначальну роль відіграють інтелектуальні ресурси та інновації. В умовах сучасності вона орієнтується на формування у людей таких умінь, якостей, характеристик, які б дозволяли їй жити в умовах постійних ризиків та змін.

Метою статті є окреслення методологічного досвіду трансгуманітаристики у збереженні та плеканні "людського в людині" в дидактично-освітній діяльності.

Варто зазначити, що на сучасному етапі концепт гуманізму переживає ґрунтовну трансформацію. Вона зумовлена тією обставиною, що стрижнева ідея гуманізму, а саме утвердження особистості як основної цінності світу, її прав на свободу, розвиток, плекання своїх здібностей у реаліях сьогодення потребує перегляду. Прагнення возвеличити людину, звести її на один щабель з Богом, поставити у центр усього світового порядку та життя (антропоцентризм, дитиноцентризм тощо) є свідченням тонкої репресії, приборкування, дисциплінування та маніпулювання усіма сферами людського життя. Така людина позбавлена подальшого свого розвитку, вона розуміється як певна універсальна сутність з чітко окресленими межами та набором фізичних, психічних, пізнавальних тощо здібностей, які здатна використати у певній ситуації стабільного, мало змінного світу. Однак за умови динамічного, сповненого ризиків світу людина має позбутися свого центрizmu, її індивідуальності повинна бути властива здатність до набуття нових характеристик та рис через подолання чітко окреслених меж та узвичаєних образів, здатності до зміни ідентичності залежно від зміни контексту чи ситуації. “Досвід останніх десятиліть виявляє особливу мінливість, рухливість, плинність, пластичність різноманітних аспектів людського буття. Особливо характерним тут є звернення твердого центру, відкритість назовні, перетин кордонів, номадичний рух у просторі “транс”, – зауважує Л. Горбунова [6, с. 100].

Нові гуманістичні напрями, на відміну від традиційної гуманістики, основне своє завдання вбачають в окресленні майбутніх перспектив розвитку суспільства та людини. Вони позначаються за допомогою префіксів – транс-, пост-, нео- тощо, які означають “крізь”, “через”, “по той бік” тощо, тобто певну межову ситуацію, ситуацію еволюційного переходу до нового типу людини та світу довкола неї. Становлення та розвиток нових гуманістичних напрямів підготовлено усім ходом науково-технічного та культурного розвитку людства. Однією з перших праць, у якій були окреслені ідеологічні орієнтири “нової гуманістики”, було есе “Дедал: наука і майбутнє” британського біохіміка Дж. Холдейна. Важливу роль у трансформації концепту гуманізму відіграли також праці Р. Еттінгера “Перспектива безсмертя”, “Від людини до надлюдини”, у яких він розглянув можливі перспективи поліпшення людського організму. До авангардних робіт з окресленої тематики потрібно віднести твори Е. Дрекслера “Машина творіння”, Г. Моравека “Діти розуму” та інших. У роботах Н. Віта-море сформувався особливий напрям трансгуманітарного мистецтва, де ідеї та мрії про еволюцію, транслюдину, біотехнології, штучне життя стають частиною людської культури.

Варто зазначити, що сучасна філософська думка не стоїть осторонь окресленої проблематики. Зокрема, проблеми постмайбутнього людства знайшли відображення у працях Ж. Бодрійяра, У. Бека, Н. Вінера, М. Кастельса, Б. Латура, Ю. Хабермаса, Ф. Фукуями та інших. Розгляду проблем впливу високих технологій на майбутнє людини та навколишній світ довкола неї присвячено низку праць вітчизняних дослідників, зокрема: Д. Медведєва, І. Добронравової, О. Соболя, Н. Карпенко, В. Лук’янца, І. Лядського, М. Попової, О. Трубнікової, В. Чуйка, В. Цикіна, М. Шевченка та інших. Більшість досліджень зосереджені на можливостях та небезпеках, що породжує собою бурхливий розвиток високих технологій. Аналізу сучасних проблем та тенденцій розвитку освітньої сфери в контексті індустрії хайтек присвячені наукові розвідки В. Андрущенка, О. Власової, О. Гомілко, Л. Горбунової, Н. Зглінської, І. Ершової-Бабенко, Н. Кочубей, І. Предборської та інших.

Найуживанішим у дослідницькій літературі є поняття трансгуманізму, що трактує людину не як вершину еволюційного розвитку природи, а як індивіда, який за допомогою наукових досягнень та новітніх технологій здатен посилити свої фізіологічні, фізичні, психічні, розумові тощо здібності. Сьогодні трансгуманізм – це світогляд і стиль життя, це філософія і міжнародний інтелектуальний і культурний рух, що підтримує використання високих технологій для підвищення пізнавальних і фізичних здібностей людини, намагається поєднати прориви в галузі комп’ютерних і генетичних технологій із філософією подолання природних обмежень, властивих людині як смертній істоті. На думку дослідників, він ґрунтується на тих самих позиціях, що і гуманізм, включаючи повагу до розуму, схильність до прогресу, визнання гідності людського (транслюдського) життя. Його відмінна риса “полягає у визнанні і передбаченні радикальних змін у природі і можливостях нашого життя, що стали результатом різних наукових та технологічних нововведень” [6, с. 120]. З огляду на цю обставину, трансгуманізм є не лише трансформацією гуманізму, але й напрямом, який здатний представити інтереси людини у реаліях створеного діяльністю людини технізованого світу. Стрижневими принципами концепту трансгуманізму є техноцентризм та сциєнтизм. Як зазначає Н. Зглінська, “трансгуманізм у власному сенсі слова являє собою результат розвитку сциєнтично орієнтованого світогляду і сам претендує на своєрідну ідеологічну роль” [6, с. 102]. На думку дослідниці, звільненим від ідеологічної упередженості є поняття трангуманітарності, яке виявляє здатність лише фіксувати нове положення людини у зміненому світі, співвідносячись з певними фундаментальними положеннями щодо людини та її буття, ідентичності, цілісності. “Сумірне людині наукове знання не існує автономно, розвиваючись в руслі “вільного пошуку істини”, а здобувається і спрямовується згідно з імперативами гуманістичних цінностей, серед яких чільне місце займає збереження людства”, – констатує Н. Зглінська [6, с. 102]. Трансгуманітарність передбачає зміни не лише у науковому пізнанні, але й відображає усі культурні практики, що пов’язані

зі світом людини, у яких реалізується внутрішній потенціал людського Я. Концепт трансгуманітарності дозволяє розглянути навколишній світ та діяльність з позицій людини, зробити їх людиною мірними.

Методологічні можливості трансгуманітарності у сфері освіти виражаються в орієнтації на індивідуальність учасників освітнього процесу, розвиток їх креативного потенціалу. Організація освітнього процесу, освітні інституції та технології спрямовані на розкриття внутрішнього світу людини, яка знаходиться “у русі” (самозміні та самотворенні). Впровадження ідей трансгуманітаризму, орієнтація на індивідуальність людського Я в дидактично-освітній діяльності, на думку О. Гомілко, є можливою через подолання активізму, антропоцентризму, європоцентризму [6, с. 111]. Відмова від активізму як методологічної засади у змісті освітніх теорій і практичних моделей передбачає відхід від наддіяльнісного підходу, у якому людина розуміється як активний володар і творець світу та відомостей про нього. Активність людини у пошуку та здобутті нових знань має компенсуватися когнітивними та духовними практиками в освіті. В гонитві за новими знаннями, використовуючи інформаційні пристрої та комп’ютерні технології, сучасна людина не встигає їх “проживати”, “переживати”, тобто недостатньо використовує свій духовно-емоційний потенціал, певною мірою ігноруючи емоції здивування, захоплення, задоволення, гніву, роздратування, розпачу тощо. Тому набуття людиною сукупності раціонально-технічних знань та умінь, ніякою мірою не виносить “за дужки” освітнього процесу чуттєвого, поетичного, міфічного, символічного тощо пізнання світу. Передбачається епістемологічне зрушення в освітніх практиках на користь ефектів “виробництва присутності” людини, коли не смисл, а спосіб присутності у світі постає у центрі уваги. “Суб’єкт як основний творець замінюється іншою версією людини, зокрема, людиною як живою істотою”, – пише О. Гомілко [6, с. 111]. Стан спокою та споглядання розуміється як не менш продуктивним способом до відношення, розуміння та осмислення світу та людини у ньому, способом відношення до світу. Така освіта розуміється як практика свободи людини, розуміння себе не як “відзеркалення” світу, а як унікальну його частину, свобода вибору та творення себе. Вона є “творцем”, а не “заручником” світу. Як результат “людина ґрунтовніше засвоює і пізнає світ і саму себе, причому не окремо світ і окремо себе, а передусім різні форми і етапи свого онтико-онтологічної єдності, що відкриває їй нечувані перспективи й можливості гармонізації свого життя, котрі розширюються, із соціальною і природною дійсністю”, – пише В. Кізіма [2, с. 120].

Необхідним атрибутом трансгуманітаристики, на думку З. Самчука, є запитальність як здатність не просто володіти інформацією, а бачити проблемні ситуації, чітко формулювати завдання, самостійно вирішувати їх, рефлексійно ставитися до всіх буттєвих чинників, уміння передбачити розвиток подій, спроможність генерувати нестандартні ідеї [6, с. 138–139]. Культивування ідей трансгуманітаристики в дидактично-освітній діяльності дозволить відійти від старої інформаційної моделі у напрямку до парадигми проблемності, діалогічності. Фактично концепт діалогу є ключовим у методології гуманітарних наук. Він розглядається як особлива форма людського спілкування, як співтворчість, що здатна відкрити світ “вперше” та подолати як авторитаризм, так і релятивізм окремих смислів та способів розуміння буття. Його продуктом є “істина”, що повсякчас “народжується” у співтворчості, співрозумінні, співпереживанні унікальних свідомостей, які реалізують свій внутрішньо-екзистенційний, інтелектуальний, духовно-емпатійний потенціал у множинності сенсів, смислів, конотацій, значень, розумінь буття та не підпорядковуються єдиній раціонально-системній концептуальній домінанті. Діалог не підлягає законам “тотожності”, а є взаємодоповненням “Іншостей”, що визнаються самоцінними та вартісними. Проте взаємодія *Іншостей* під час діалогу-зустрічі не позбавлена боротьби, оскільки людина керується не лише своїми переконаннями, баченням та розумінням проблеми чи ситуації, а повсякчас змушена нашоухуватись та витримувати вплив чужої реальності, яка руйнує межі її сутності. У діалозі людина відкриває себе Іншому, перебуваючи у контакті з ним, потрапляє у граничність свого буття та набуває здатності творення нової ідентичності. Звертаючи увагу на цю обставину, Л. Горбунова зазначає: “У сучасних контекстах граничного буття людину можна зрозуміти як істоту, яка *конститується у розмиканні себе*, доланні себе, актуалізується у своїх відношеннях з Іншим. Це людина, яка *трансгресує*, відкриває себе для простору Іншого, здатна до комунікації з Іншим. Це людина *переходу*, “терміналу”; вона *самоконститується* знову і знову як *смыслотворча* у ситуаціях обезсмищення. Це можливо лише в напруженому спрямуванні до Іншого як вищого (Бога, Людини, Природи, Космосу тощо)” [6, с. 139]. Таке розуміння людини є релевантним у контексті відмови від ідей європоцентризму, оскільки передбачає розвиток дидактично-освітньої діяльності у площині транснаціонального культурного та соціального досвіду, дозволяє врахувати думки та почуття і просто присутність *Іншого*, імплементувати інші типи мислення, культуру, світогляд, тобто стати людиною світу. Подолання європоцентризму, як зазначає О. Гомілко, “полягає у визнанні інших типів мислення як епістемологічно легітимних, дозволяє формувати освітні стратегії у площині плюралістичних онтологій” [6, с. 111].

Антропологічне обґрунтування трансгуманітарності як методологічного орієнтиру в розвитку дидактично-освітньої діяльності передбачає і подолання антропоцентризму. Як зауважує О. Гомілко, відмова від антропоцентризму полягає у визнанні того, що не лише людський чинник зумовлює певну культурно-історичну практику [1, с. 111]. Соціальні практики, на її думку, варто розглядати не лише

як практики людської активності, але й через звернення до не-людських агентів дії. Як приклад, дослідниця розглядає розвиток такої нової галузі, як філософія тварин [1, с. 111]. Дбаючи про людину як окремий вид в умовах технізованого, інформаційного суспільства ми маємо при цьому не погіршувати становище інших живих істот, виявляти людяність не лише стосовно людини, але й до всього живого, до довкілля, яке разом з людиною і становить єдину сферу живого та розумного (В. Вернадський), у якій набуває здатності жити та гармонійно розвиватися людина. Подолання антропоцентричної парадигми культури в практиках освіти дозволяє спрямувати дидактично-освітню діяльність у світлі екологічних викликів.

Концепт трансгуманітарності відходить від центристського розуміння людини, щодо її становища у світі та власної природи. Він орієнтує освітній процес на необхідність пошуку та творення людиною співмірних суспільним запитам ідентичних та культурних форм, акцентує увагу на самотрансценденції, самостановленні людини. “Він акцентує увагу на *світоглядно-аксіологічних та цілепокладаючих основах людського буття*, допомагаючи індивіду збагнути своє місце в космосі культури”, – зауважує З. Самчук [6, с. 111]. Освітня діяльність все більше концентрується на розвитку здатності до навчання. Вона розглядається як процес самопізнання, самотворення, само вибудовування середовища та людини. В освітньому просторі складається нова ідентичність людини – людина-аутопоезис, людина, що творить себе.

Поняття “аутопоезис” (з грец. – творення, самовиробництво) було запроваджене до наукового обігу у 1973 році чілійськими дослідниками У. Матураною та Ф. Варелою. Науковці працювали над розв’язанням проблеми визначення сутності життя, пошуку здатності до життя будь-якої живої системи. Традиційне розуміння життя як здатності до відтворення собі подібних, тобто до репродукції, вони вважали неповним та обмеженим у трактуванні природи живого. Сутність життя, на їхню думку, полягає в підтримці власної ідентичності живою системою, тобто здатності до “аутопоезису”. Аутопоезисна система будується за принципом самовибудовування, вона створює та перебудовує сама себе, використовуючи власний потенціал. Процес самовибудовування не є ізольованим, він повсякчас знаходиться у ситуаційній та взаємній детермінації із світом. Тобто самовибудовування людиною самої себе передбачає і самовибудовування, конструювання світу довкола людини, а не його відображення. Взаємодія людини та світу передбачає стан творчого натхнення. О. Князева звертає увагу, що практики “аутопоезису” висвітлюють сутність людини та розкривають її внутрішній творчий потенціал. Самовибудовування знаходиться в основі роботи творчої інтуїції, інсайту, озаріння. Під час самовибудовування, як зазначає дослідниця, відбувається заповнення відсутніх ланок, “перекидання мостів”, самовибудовування цілісного образу довкола обраної ключової ланки. “Інтуїція завжди холістична, на відміну від логіки, котра аналітична. Власне потік думок і образів в силу власних потенцій ускладнюється і спонтано вибудовує себе”, – зауважує О. Князева [3, с. 24]. Творити – це значить уміти поєднати та створювати нові конфігурації не лише з невідомих елементів, але й відомих, долаючи їх стереотипну структуровану єдність та зумовлюючи хаос, з якого і твориться нова єдність. У творчому процесі людина окреслює лише контекст, не зациклюючись на окремих його частинах, оскільки передбачає, якими вони мають бути. Творення розглядається як здатність до поєднання елементів досвіду, до інтерпретації смислу частин з точки зору цілого. Умови реалізації творчого потенціалу людини в дидактично-освітній діяльності створюються безпосередньо в процесі її діяльності. Вони не передбачають механічного, репродуктивного освоєння, а протікають у формі творення простору нових можливостей діяння. Тому в основі освітніх методик, які покликані розвивати творчий потенціал особистості, продукувати креативні ідеї, мають бути: хаотизація стану свідомості і мислення, культивування багатоманітності з метою руйнації стереотипів мислення та виходу на нові шляхи пошуку; усвідомлення позитивної ролі забуття (необхідно забувати, щоб відкривати і творити); тренування перцептивного мислення, (конструювання мисленнєвих образів та продуктивних метафор, збирання цілісних образів, які виникають у голові); розуміння того, що відкриття відбувається неочікувано, але не випадково (орієнтація на вирішення проблеми не виключає, а передбачає наявність важливої стадії інкубації, визрівання ідеї); тренування дивергентного мислення як методу креативного пізнання і діяльності, що дозволяє рухатися у різних напрямках, висувати низку креативних ідей та їх комбінацій, які б дозволили вирішувати проблеми [3, с. 23–24].

Творчість – це життєва енергія людини, що закладена у ній від природи. Здатність до творчості, творення навколо себе та у собі іншого відмінного світу дозволяє людині піднятися над собою, подолати свою сутнісну обмеженість, відкрити нові горизонти свого буття. Творча людина – це трансцендуюча людина, яка усвідомлено та вільно долає межі власного Я, повсякчас робить вибір, набуває нових якостей, характеристик, відкриває нові сенси та смисли свого буття.

Отже, сучасна кризовість суспільного розвитку має антропологічні корені, тобто зумовлена процесами, які творяться людиною та відбуваються з нею самою. Концепт трансгуманітарності є одним із варіантів осмислення та окреслення нових обріїв розвитку та буття сучасної людини. У лоні освіти методологічні можливості трансгуманітарності спрямовуються на розкриття індивідуальної природи лю-

дини, забезпечення успішної життєдіяльності людини, відповідно соціальних потреб нової цивілізації. Інноваційність трансгуманітарисності орієнтує дидактично-освітній процес на максимальний розвиток творчих здібностей особистостей, на створення потужної мотивації саморозвитку індивіда.

Література:

1. Буданов В. Г. Постнекласическіе практики и квантово-синергетическая антропология / В. Г. Буданов // Постнекласическіе практики: опыт концептуализации : коллективная монография / под общ. ред. В. И. Аршинова, О. Н. Астафьевой. – СПб. : Изд. Дом "Миръ", 2012. – С. 37–61.
2. Кизима В. Новое образование для нового человека / В. Кизима // Філософія освіти. – 2005. – № 2. – С. 36–61.
3. Князева Е. Н. Творческое мышление: натуралистическое видение / Е. Н. Князева // Творчество: эпистемологический анализ / Российская академия наук, Институт философии. Отв. ред. Е. Н. Князева. – М. : ИФРАН, 2011. – С. 5–25.
4. Лукьянец В. С. Этическая парадоксальность фундаментальной науки коллайдерного века / В. С. Лукьянец // Практична філософія. – 2009. – № 3. – С. 3–14.
5. Сидорина Т. Ю. Философия кризиса : учеб. пособие / Т. Ю. Сидорина. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 456 с.
6. Трансгуманітарність як чинник розвитку сучасної науки та освіти. Матеріали методологічного семінару // Філософія освіти. – № 1–2. – 2011. – С. 98–141.
7. Шевченко М. О. Буття людини в геномній перспективі дис... канд. філос. наук: 09.00. 09 / Мирослав Олексійович Шевченко. – К, 2006. – 155 с.
8. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. М. Б. Левина. – М. : АСТ: ЛЮКС, 2004. – 349 с.

Рецензент – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософських наук Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка **А. В. Найчук**